

MÜZİK VE HAREKET EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU ÖĞELERİNİN KULLANILMASI ÜZERİNE ÖNERİLER

Atilla Coşkun TOKSOY*

Öz

Yazılı ve sözel sembol kullanma becerisine sahip olan insan, bu özellikleri sayesinde kültürel birikimi oluşturur ve bunu diğer nesillere aktarır. Modern toplumlarda kültürel birikimin hızlı olması bireylerin günlük yaşantıları sırasında kültürel mirasın çeşitli boyutları ile karşılaşmalarını ve öğrenmelerini olanaksız kılmaktadır. Bu noktada eğitim kurumları, kültürel mirasın yeni nesillere aktarılması görevini üstlenirler. Çağdaş eğitim programlarında yerini almış sanat eğitiminin; kültürel mirasın önemli dalı halk tiyatrosu ve ona ait değerlerin tanıtılıp, aktarılmasında önemli bir işlevi ve görevi vardır.

Bilindiği üzere; Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun gerek kırsal, gerekse kentsel kesimde görülen türlerinin ortak özelliklerinin başında, yazılı bir metne değil doğaçlamaya dayanması gelir. Şarkı, dans, söz oyunları ve taklit Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun vazgeçilmez öğeleridir. Halk kültüründeki çeşitlilik ve zenginliğin temel sebeplerinden biri de şarkı-dans-söz üçlüsü arasındaki bu organik bağıdır. Böylece halk kültürünü yeni nesillere aktarırken mümkün olduğunca bu bütünlüğü ve organik bağı korumak gerekmektedir. Kültürün bu şekildeki aktarımı çok daha anlamlı ve anlaşılır olacaktır.

“Orff Yaklaşımı ile Müzik ve Hareket Eğitimi” dil, müzik ve hareket birliğine dayanan “elementer müzik” tanımını yaparken, yukarıda sözü geçen bu organik bağa gönderme yapar. Bütün eğitim-öğretim etkinliklerini bu bağa göre düzenler. Bu bildiriye; Orff Yaklaşımı çerçevesinde müzik ve hareket eğitimi yoluyla Geleneksel Türk Tiyatrosu öğelerinin tanıtılması, eğitim materyali olarak kullanılması olanakları tartışılacak, konu ile ilgili öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Kültürü, Geleneksel Türk Tiyatrosu, Oyun, Tekerleme, Sayışma, Masal, Orff Yaklaşımı, Müzik ve Hareket Eğitimi

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, actoksoy@gmail.com
25-27 Aralık 2008 tarihinde Motif Halk Kültüründe Uluslararası Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

SUGGESTIONS ON USING FEATURES OF TRADITIONAL TURKISH THEATER, WITHIN MUSIC AND MOVEMENT EDUCATION PRINCIPLES

Abstract

The purpose of this article is to stress the resources and possibilities that “Music and Movement Education Using Orff Approach” offers, in the transference of public theater tradition to young generations through education. The place of public theater in the primary school curriculum of today will be established, as well as coming up with the new suggestions from a perspective that brings together and analyzes the interrelationship between creative drama-Orff Approach and traditional theater.

A human being capable of using written and oral symbols can also build a cultural accumulation and transfer this to younger generations. However, the fact that this cultural accumulation is very fast in modern societies makes it impossible for the members of those societies to have sufficient contact with the various dimensions of that cultural heritage during their daily lives and being exposed to something insufficiently, a person will not learn enough of it. At this point, education institutions take on the responsibility of transferring that cultural heritage to younger generations. In current education programs, Art education has a vital function in terms of introducing as well as successfully transferring the values the public theater has, since it is a part of that heritage.

As it is known well, the various kinds of public theater traditionally belong both to rural or urban areas have one important common feature: they are dependent on improvisation rather than on written text. Songs, dance, word plays and imitation are all indispensable features of Traditional Turkish Theater. The existence of richness and variety in the Turkish culture stems from the fact that there exist such an organic bond between this trio; song-dance-word, and it is the job of the transferors to preserve this organic bond in order to not to lose integrity of the culture that is being transferred. The transference with these principles in mind will be more meaningful as well as comprehensible.

“Music and Movement Educaiton Using Orff Approach” refers to this aforementioned bond, while defining “elementary music” that depends on the unity of language, music and movement, as well as reorganizing all the activities in the education system. In this article, the function of Orff Aproach toward introducing the Traditional Turkish Theater to the education system through music and movement will be discussed, as well as investigating the possibility of using what comes out of this process as potential teaching material, birining suggestions where appropriate.

Key Words: Turkish Folk Culture, Traditional Turkish Theatre, Dance, Tongue Twister, Tale, Orff Approach, Music and Movement Education.

Giriş

Bilindiği üzere kültür; bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek, görenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür. (Fidan ve Erden, 1994: 57) Halk kültürü denince ise akla; üretilen, yaşatılan, sözlü veya yazılı olarak gelecek kuşaklara aktarılan, örgün olmayan ve geleneksel alanlarda yoğunlaşan ortak değer, davranışlarla yaşayış kalıplarının bütünü gelmektedir.

Günümüzde halk kültürü, örgün olmayan kültür aktarım alanlarında (sinema, televizyon vb.) çeşitli nedenlerle yeterince kullanılmamakta ve eğitim kurumlarında yer almamaktadır. Bunun için yakın gelecekte özellikle kentli çocuklar, etkin kitle iletişim araçları tarafından üretilen popüler kültürün ve kitle kültürünün yoğun etkisi altında kendi kültür ifadelerine, davranış kalıplarına, yaşam biçimlerine uzak kalma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla bu değerlerin yeniden üretimine katkı sağlamaları da oldukça zor gözükmektedir.

Yüzyıllar boyunca kulaktan kulağa geleneksel yollarla sözlü kültür ortamında aktarılan kültürel ürünlerin ana dili öğretiminde olduğu gibi aktarılma yolları, kentleşmeye dayalı olgular nedeniyle gün geçtikçe tıkanmaktadır. Bu nedenle ki “kültür eğitimi” günümüz insanı için kaçınılmaz hale gelmiştir.

Geleneksel Tiyatro ve Eğitim Programlarındaki Yeri

Geleneksel tiyatro, halk kültürü içinde önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel tiyatro başlığı altında genellikle kukla, meddah, Karagöz, ortaoyunu ve köy seyirlik oyunu gibi gösteri türleri yer alır. Kukla, meddah, Karagöz, ortaoyunu daha çok kentlerde gelişen halk tiyatrosu geleneği içinde incelenirken, köy seyirlik oyunlarının kökeni ise; köye bağlı daha çok tarih öncesi bolluk törenlerine ve animizm inançlarına dayanır. (And, 1969: 9)

Eğitim programlarımıza baktığımızda; Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 158 sayılı ve 08.08.2008 tarihli kararı ile 2008–2009 eğitim-öğretim yılından itibaren yürürlüğe giren İlköğretim Halk Kültürü (8. sınıf) Öğretim Programı içeriğinde ‘Halk

Tiyatrosu’ başlıklı bir ünite bulunduğunu görüyoruz. Müzik, oyun, eğlence öğrenme alanına ait olan ‘Halk Tiyatrosu’ ünitesi ile ilgili üç adet kazanım bulunurken, ünitenin işlenmesi için toplam beş ders saati ayrılmıştır. Bu ünite sonunda öğrenciden; halk tiyatrosunun halk yaşamındaki rolünü kavraması, Türk halk tiyatrosunun türlerini fark etmesi, geleneksel tiyatro ile modern tiyatronun etkileşimini fark etmesi beklenmektedir.

Dersin işlenişi sırasında seyirlik köy oyunlarından örnekler verilmekte, öğrenciler gruplara ayrılarak karagöz, meddah ve seyirlik köy oyunu ile ilgili metinler üzerinden hazırlanarak sunum yapmaktadırlar. Daha sonra ise öğrencilere geleneksel Türk tiyatrosu’ndan izler taşıyan Keşanlı Ali Destanı, Yedi Kocalı Hürmüz, Kanlı Nigar, Aziz Nesin’in Üç Oyunu gibi eserler hakkında bilgi verilmektedir.

Ünite sonunda edinilmesi beklenen kazanımlar açısından bu içerik yeterli gözükmektedir. Ayrıca İlköğretim Programları içinde Halk Kültürü dersinin yer alması, bu ders çerçevesinde geleneksel halk tiyatrosuna değinilmesi de eğitim açısından çok olumlu gelişmelerdir. Ancak hemen akla şu sorular gelmektedir: Bu ünitenin içeriği ne şekilde zenginleştirilebilir? İlköğretim birinci sınıftan, sekizinci sınıfa kadar geçen süreçte programlarda geleneksel halk tiyatrosu öğeleri taşıyan daha başka ne gibi etkinlikler yer alabilir?

Çocuk Tiyatrosu ve Geleneksel Tiyatro

Bu noktada; çocuk ve tiyatro ilişkisini gözden geçirmek bize bazı ipuçları verebilir. Öncelikle 12 yaşına kadar olan çocuklar için en ideali öğretmen-oyuncudur. Öğretmen-oyuncu, çocuklarla birlikte oyun üreten sanatçısıdır. Onlarla neler yapabileceğini, neler üretebileceğini çok iyi bilir.

Bunun yanı sıra çocuk tiyatrosunun üç farklı yaş grubu dikkate alınarak düzenlenmesinde fayda vardır. Bunlar 5–7, 7–12 ve 12–15 yaş gruplarıdır. Ancak her üç grup için de geçerli olan bazı doğruları vurgulamak gerekir. Bunlar ise beş noktada özetlenebilir:

1. Çocuk oyunu paylaşmalıdır. Çocuk bir oyunu görmeyi, seyretmeyi değil o oyuna katılmayı ister; ancak bu şekilde kendi var oluşunu hisseder ve haz alır. Çocuğun oyuna katılma gereksinimi vardır.
2. Paylaşmayı ve katılımı sağlayacak oyun düzeni “*ortada oyun*”dur. Oyun daha yakın bir iletişim ve sıcak bir atmosfer sağlamaktadır.
3. Dramatik oyun yönetenler içten olmalıdırlar. Çocukların oyuna dikkatlerini odaklayabilmeleri için birinci ilke, içtenliğin çocuklara aktarılmasıdır.
4. Çocuklar için hareket ve tartımla anlatılan bir şey, sözle anlatılandan daha çekicidir. Çocuk tiyatrosundaki oyun düzeninin başarısı daha çok harekete ve tartıma bağlıdır.
5. Dramatik oyun çocuğa kendi dünyasını genişletecek ve zenginleştirecek biçimde bir şeyler öğretmelidir. Ancak bu öğreti kuru kuruya bir ders gibi değil, çocuğun imgelemine ve yaratısına yardımcı olacak renk, çizgi, oyun ve oyuna katılma özellikleriyle getirilmelidir. Bu yönden müzik önemli bir öğedir. (Nutku, 1998: 90–91)

Bu yaş grubundaki çocuklar için seyredene uzaklaştırılmış olan çerçeve sahne yarar sağlamaz. Bu yaş grubu için ortada oyun zorunludur. Çünkü çerçeve sahne ile bu yaştaki çocukların biçime, mekâna, paylaşma ve katkıya, yaratı ve bulguya olan güçlü eğilimleri engellenmiş olur. Onların ben ile ben dışındaki dünyayı araştırıp bulmalarındaki kişisel çabaları böylece – iyi niyetle de olsa—yok edilmiş olur. Oysa ortada oyun’da hem onların katılımları kolaylaşır, hem de bu yaştakilerin daire biçimindeki hareket etme güvenceleri sağlanmış olur. (Nutku, 1998: 91)

Yukarıda genel özelliklerini vermeye çalıştığımız çocuk tiyatrosu ile geleneksel tiyatronun gerek içerik gerekse teknik özellikleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak, eğitim programlarında bizlere ışık tutacaktır. And, Türk seyirlik oyunlarının ortak özelliklerini şöyle sıralamaktadır;

1. Türk seyirlik oyunlarında taklit önemli bir yer tutmaktadır. Başlıca çatışma ve kişileştirme yöntemidir.
2. Sözlü ve söyleşmeli oyunlarda karşıtlıklardan yararlanılmıştır. Söyleşen iki kişi arasında bu karşıtlığın belirtilmesi en önemli öğelerden birisidir.
3. Bu oyunlarda rastlanan özelliklerden biri de bunlarda dans, müzik, şarkı şaklabanlık ve soytarılığın birbirine karıştırıldığıdır. İster Karagöz, Ortaoyunu, ister Hokkabazlık, Kukla ve Tuluat olsun bütün bu oyunlarda müziğe ve dansa, şarkıya bol bol yer verilirdi.
4. Eski seyirlik oyunlar birbirinin içine geçmiştir. Pek çok seyirlik oyun içinde başka seyirlik oyunlara yer veriliyordu.
5. Bir önemli özellik de oyunların belli bir yazılı metne dayanmadan doğmaca oynanması ve sahneli, örgütlenmiş tiyatro gibi oyun yerlerinin bulunmamasıdır.
6. Sözlü oyunların bir özelliği de gerçekçiliğe, özdeşleşmeye dayanmayan kişileştirmelere başvurması, her yönüyle “göstermecî tiyatro” özelliği taşımasıdır. Ayrıca oyunlar da, “açık biçim” denilecek action’a az önem veren, eklemli, organik bütünlüğü olmayan, kısa oluntulardan meydana gelmiştir. (And, 1969: 49)

Bu sayılan temel özelliklerden anlaşılacağı üzere geleneksel tiyatro, özellikle ortaoyunu ve karagöz, açık biçim olanakları ile eğitim materyali olarak kullanılmaya uygun bir yapı taşımaktadırlar. Bu durumda içerik eğitimsel amaçlar doğrultusunda düzenlenecektir. Ancak biçimsel olarak yapılacak düzenlemeler hangi teknikle, ne şekilde ve ne çerçevede yapılacaktır?

Yaratıcı Drama, Müzik ve Hareket Eğitimi Çerçevesinde Geleneksel Tiyatro

San’ın tanımıyla eğitimde yaratıcı drama; “Bireylerin doğaçlama, rol oynama vb., tiyatro tekniklerinden yararlanarak bir grup çalışması içinde bir yaşantıyı, bir olayı, bir düşünceyi, bir eğitim ünitesini kimi zaman da soyut bir kavramı eski bilişsel örüntülerin yeniden düzenlenmesi yoluyla, deneyim, gözlem ve yaşantıların gözden geçirildiği ‘oyunsu’ süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılmasıdır.”(Öztürk, 2003: 137)

Ezbercilik yerine yaparak-yaşayarak öğrenmeyi sağlayan yaratıcı drama, tiyatro sanatının tüm araç ve gereçlerini kullanır. Bununla beraber ezberlenen bir oyun metninin sahnelenmesi değildir. Yaratıcı drama uygulamalarını katılımcılar gerçekleştirir. Yaratıcı drama eğitim-öğretimde iki şekilde kullanılır: araç olarak kullanıldığında herhangi bir konunun, olayın ya da eğitim ünitesinin drama yoluyla işlenmesi, amaç olarak kullanıldığında; dramanın öğretilmesi anlaşılır.

Geleneksel tiyatronun temel özellikleri taklit, doğaçlama, müzik, hareket ve dansın birlikteliği, ifade ve kurguda karşıtlıklardan yararlanma yaratıcı dramanın da çoklukla kullandığı araçlardır.

Müzik ve dramının yakın ilişkisi ise geleneksel tiyatrodan da açık biçimde görülmektedir. Öztürk'ün deyişiyle müzik; göstermecilerde tiyatrodan anlatılmak istenen varsaymayı, yorumlamayı, yer yer tepki göstermeyi ve durum yaratmak yerine davranışlar sergilemeyi işlev edinir.(Öztürk, 2003: 141) Müzik ve Hareket Eğitimi ise; müziğe bir giriş yolu arayan çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin müzik ve dansla ilgili çeşitli temel deneyimler edinmelerini sağlamayı hedefler. “Elementer müzik ve hareket eğitimi” insanı bütün antropolojik boyutlarıyla ele alır ve tüm duyuları ile öğrenmesini sağlar. Ses çalışmasından, hareket ve dans, çalgı çalmaktan, bilinçli müzik dinlemekten, çizmekten, nota yazmaktan ve zihinsel kavrayıştan yola çıkılarak bütünlük içinde öğrenmenin olanakları araştırılır, müzik, dil ve hareket birliğini yaşamının yolu açılır, müzik ve dans sürekli farklılaşan ifade biçimleri kullanılır” (Jungmair, 2003: 50) Kısaca çağdaş uygulama biçimiyle Müzik ve hareket eğitimi; “dil-müzik-hareket birlikteliğini, çocuğun yaratıcı güçlerini ortaya çıkarma yolunda kullanan çalışma ve çabaların tümü” olarak anlaşılabilir.

Müzik ve hareket eğitiminin temelindeki müzik, devinim/dans ve konuşma/söz öğeleri insanın tüm duygularını kapsar. İnsan bu gücünü zamanı geldiğinde harekete geçirir. Gözleme, keşfetme, sezgisel kavrayış, oyun kurma, doğaçlama ve biçim verme birer kazanım olarak insan yaşamında önemli yer tutar.(Öztürk, 2003: 139) Bu anlamıyla yaratıcı drama ile hem öğretim ilkeleri hem de eğitim süreçleri açısından ortak bileşenler taşıyan müzik ve hareket eğitimi, geleneksel tiyatro öğelerinin eğitim içinde yer alması açısından çeşitli olanaklar sağlayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Öncelikle, yaratıcı drama tekniklerinden de yararlanarak kurgulanan müzik ve hareket eğitimi dersinde; öykü oluşturup, dil-müzik-hareket birlikteliği çerçevesinde performanslar sergilenebilir. Bu süreçte ise bir “proje ders” çerçevesinde “ortaoyunu” hazırlanabilir. Bilindiği üzere ortaoyununda ana karakterler müzikle desteklenmekte, oyunda bir orkestra yer almaktadır. Bu orkestra “Orff Çalgıları”ndan oluşturulabilir. Oyunun müzikleri öğretmen liderliğinde doğaçlama yoluyla yaratılabilir. İçerik tamamen eğitsel ihtiyaçlara bağlı olacaktır. Oyunun metni yine temel bir konu üzerinden doğaçlama ile oluşturulabilir ya da eğitime uygun bir oyun uyarlanabilir. Ana karakterler Pişekâr ve Kavuklu’nun dışındaki yan karakterler yine ihtiyaçlara göre oluşturulabilir. Türk seyirlik oyunlarının özelliklerinden birinin de dans, müzik, şarkının birlikte kullanılması olduğu belirtilmişti. Yine bu oyun için de doğaçlamaya dayalı danslar yer alabilir. Oyunun metni oluşturulurken tekerlemeler, kafiyeli deyişler kullanılarak dilin ritmik özellikleri ortaya çıkarılabilir. Oyunun dekorları, kostümler görsel sanatlar gibi derslerle işbirliği yapılarak yine öğrenciler tarafından hazırlanabilir. Bu şekildeki bir “proje ders” çalışması, çeşitli yetenekteki ve yaştaki çocukların sürece katılmasına olanak sağlayacaktır. Böyle bir çalışmada yaş gruplarının gelişim özellikleri ele alınarak 9–12 yaş grubu çocukların rahatlıkla yer alacağı söylenebilir.

Kukla ve Karagöz de yukarıda değinilen “proje ders” anlayışı içinde eğitim materyali olarak kullanılabilir. Köy seyirlik oyunlarımız için de aynı olanaklar söz konusudur. Bu şekilde öğrencilerin, söz konusu “proje ders” yoluyla mevcut eğitim programı içinde geleneksel Türk tiyatrosu’na ait öğelerle daha erken dönemlerde tanışma şansı ortaya çıkacaktır. Halk Kültürü dersindeki ‘Halk Tiyatrosu’ ünitesi de bu anlayışla işlenirse daha verimli olacağı düşünülmektedir.

Son söz olarak, Karagöz, Ortaoyunu gibi geleneksel seyirlik oyunlarımız “açık” yapıları dolayısıyla, müzik ve hareket eğitiminin felsefesi ve öğretim tekniklerinden yararlanarak eğitim programları içinde çeşitli amaçlar doğrultusunda yer alabilirler. Böylece çocuklarımız yaratıcı süreçler içinde, kültürel mirasımızın önemli değerlerini “yaparak-yaşayarak” tanıma fırsatı bulacaklardır.

KAYNAKÇA

- And, Metin**, 1969. Geleneksel Türk Tiyatrosu, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Fidan, Nurettin ve Erden, Münire**, 1994. Eğitime Giriş, Meteksan Matbaacılık, Ankara.
- Jungmair, E. U. (Prof. Dr.)**, 2003. Elementer Müzik ve Hareket Eğitimi Temel İlkeler, *Uluslararası Orff-Schulwerk Müzik ve Dans Pedagojisi Sempozyumu*, Orff Schulwerk Eğitim ve Danışmanlık Merkezi Yayını, İstanbul.
- Nutku, Özdemir**, 1998. Oyun, Çocuk, Tiyatro, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, Ali**, 2003. Yaratıcı Drama ve Orff Öğretisi Arasındaki İlişki, *Uluslararası Orff-Schulwerk Müzik ve Dans Pedagojisi Sempozyumu*, Orff Schulwerk Eğitim ve Danışmanlık Merkezi Yayını, İstanbul.